

DÜĞÜN KAVGALARININ MITOLOJİK KÖKENLERİ

Mythological Origins of Wedding Fights

Prof. Dr. Metin ERGUN*

ÖZ

Evlilik, doğum ve ölüm gibi, insanın önemli geçiş dönemlerinden biridir. Geleneksel kültür, evliliği en önemli geçiş ritüeli olarak kabul etmiştir. Bu nedenle hem olgu, hem de törensel uygulamalar itibarıyla düğün, doğum ve ölüme göre bünyesinde daha fazla mitolojik öğeler barındırmaktadır. Diğer pek çok uygulama gibi, düğün kavgaları da mitolojik kökenlere sahiptir. Düğün kavgaları genellikle çocukları evlenen “dünür” iki aile veya akrabaları arasında çıkmaktadır. Bazen de iki ailenin mensubu olduğu aşiret, oymak veya sülaleler arasında veyahut iki tarafın köylüleri ya da mahallelileri arasında gerçekleşen kavgalara da şahit olunmaktadır. Evlilikte kavgalar, genellikle düğünle birlikte başlamaktadır. Düğünlerde yaşanan bu kavgaların sebebi, kültür kodlarımızla ilgilidir. Bu sebebi, mitolojik şuuraltında aramak gerekir. Geleneksel kültüre göre, düğünle birlikte kaos durumu oluşmaktadır. Bu kaos durumunun göstergelerinden biri, gelin ile damadın karşı taraf için “yabancı” sayılmasıdır. Yabancı olarak kabul edilen gelinin yabancılığı gidermeye yönelik uygulamalarla düğün kavgaları, kaosu ortadan kaldırıp düzeni tekrar geri getirmeyi amaçlamaktadır. Mito-poetik görüşe göre, düğünle birlikte düzensizlik başlamakta ve belli bir süre uyum bozulmaktadır. Bu, geçici bir sarsıntıdır. Buna göre gelinin baba evinden gelin alma alayıyla birlikte çıkmasıyla başlayan düzensizlik, ancak genç evlilerin gelinin ailesinin evine çeşitli hediyelerle dönmesiyle son bulmaktadır. Bu dönüşle birlikte bozulan harmoni geri dönmekte ve düzen yeniden kurulmaktadır. Düğünle birlikte başlayan düzensizlik, yeni evlilerin gelinin ailesinin yanında bir müddet kaldıktan sonra kendi evlerine gitmesiyle giderilmekte ve uyum gelmektedir. Geleneksel dünya görüşünde kadın değişimi, değişimlerin en önemlisi olarak görülmektedir. Geleneksel kültür açısından tam bir kaos ortamı da demek olan kadın değişiminin bu önemine bağlı olarak boyların birbirlerine rakip olması, karşılıklı yarışmaları, şakalaşmaları, birbirleriyle dalga geçmeleri ve kavga etmeleri gibi bazı uygulamalar kültürel tarihin derinliklerinde oluşmuştur. İlerleyen süreç içinde bu ritüellerin birçoğu, asıl ortaya çıkış psiko-sosyal durumları unutulmuş oyun gibi algılanır ve adeta bir bayram havasında uygulanır olmuştur. Ancak, psikolojik ortamları ilk başlangıcındaki gibi aynen yaşamaya devam etmektedir. Düğün kavgaları bu psikolojinin depresmesiyle ortaya çıkmaktadır.

Anahtar Kelimeler

Düğün kavgaları, mito-poetik görüş, mito-ritüel uygulamalar, gelin, damat.

ABSTRACT

Marriage is an important transition phase like birth and death. Traditional culture accepts marriage as the most important transition phase. Therefore, both the concept and ceremonial practices of wedding includes more mythological elements as compared to birth and death. Similar to many other practices, wedding fights has mythological roots. Wedding fights are mostly between two in-law families and their relatives. Sometimes fights can be seen between two families' tribes, clans or extended family or between villages or neighborhoods of the two families. Fights in marriage mostly start with the wedding. Reason of the wedding fights has something to do with our cultural codes. This reason should be looked in the mythological subconscious. According to traditional culture, a chaos situation emerges along with the wedding. One of the indicators of this chaos is that bride and groom are seen as strangers for the other family. Wedding fights through the practices, which incorporates the bride, who is seen as stranger, into the family, aims to wipe away the chaos and bring the order back. According to Mythoi-poetic view, disorder starts with the wedding and harmony is disrupted for a while. This is a temporary shock. Accordingly, disorder that starts with bridal procession picking the bride from her father's house only stops after newlyweds return to house of bride's family with various gifts. With this visit disrupted harmony starts to be regained and order starts to be reestablished. Disorder starting with the wedding is repaired by newlyweds stay for a while with bride's family before moving to their home and harmony is established. According to traditional world view exchanging women is seen as the most important exchange. Along with the importance of exchange of women, which also means chaos in traditional culture, some cultural practices like clan's being rivals, competing, joking, ridiculing each other and fighting came into existence deep within cultural history. After a while, many of these practices are executed as a festival or games and the psychosocial reasons behind their emergence are forgotten. However, their psychological standing is still perceived as it was in the beginning. Wedding fights are manifested due to this psychological state is being recurred.

Key Words

Wedding fights, mytho-poetic vision, mytho-ritual practices, bride, bridegroom.

* Gazi Üniversitesi, Gazi Eğitim Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Eğitimi Anabilim Dalı Öğretim Üyesi, metinergun48@gmail.com

Evli her çift, evlilikleri süresince çeşitli sürtüşme ve kavgalar yaşayabilir. Gelenekte bu zıtlasmalar, evliliğin “tuzu-biberi” olarak kabul edilir. Bazen de bu kavgalar, ayrılıkların, boşanmaların başlangıcı olabilmektedir.

Evlilikte kavgalar, genellikle düğünle birlikte başlar. Peki, bunun sebebi nedir? Düğünlerde yaşanan bu kavgaların sebebi kültür kodlarımızla ilgili olabilir mi? Bu sebebi mitolojik şuuraltında arayabilir miyiz? Gerçekten evlilik süresince yaşanan kavgaların başlangıcı neden hep düğünle birlikte başlamaktadır? Bu durum, kökü ve oluşumu binlerce yıl geriye dayalı olan mitolojik şuuraltının hareketlenmesi midir?

Her genç kız, “telli-duvaklı” bir düğünle evlenip mutluluğa yelken açmak isterken; delikanlılar, “allı-şallı” düğünle yuvasını kurmak isterken; anneler-babalar, çocuklarının mürüvetlerini görmenin mutluluğunu yaşamak isterlerken; kardeşler, ağabey veya ablalarının mutluluklarını görüp sevinmek isterlerken; dedeler-nineler, ölmeden önceki son istekleri olan torunlarının “baş-göz” olmalarının huzuru yaşamak isterlerken neden basit bir sebepten dolayı en mutlu günlerinde bir kavganın tarafı olmaktadır?

Düğünler, evlenen iki gençle aileleri ve sevenleri için mutluluk sembolü olmasına rağmen kimi zaman katıldığımız düğünlerde bizzat şahit olduğumuz, kimi zaman da gazetelerde okuduğumuz veya internette ya da televizyonlarda görüntülerini gördüğümüz kavgalar yüzünden mutsuzluğun da sembolü haline gelmektedir.

Düğün kavgaları genellikle çocukları evlenen “dünür” iki aile veya akra-

baları arasında çıkmaktadır. Bazen de iki ailenin mensubu olduğu aşiret, oymak veya sülaleler arasında veyahut iki tarafın köylüleri ya da mahallelileri arasında gerçekleşen kavgalara da şahit olunmaktadır.

Düğün sırasında gelinin ve damadın tarafları, yani anneleri-babaları, kardeşleri, akrabaları, arkadaşları, mahallelileri ve köylüleri tam anlamıyla “taraf” ve “tarafdar” olarak karşı tarafın söz, davranış ve eylemlerini kontrol ederler. Adeta mutluluğun değil, mutsuzluğun temellerini atmak üzere ve bir yarış ruhuyla bir araya gelmiş gibidirler. Gerçekten öyle midir? İki gencin mutluluğunu paylaşmak üzere bir araya gelmiş olan taraflar, isteyerek mutsuzluğun temellerini mi atmak istemektedirler? Bu soruların cevabı “Hayır”dır. Peki, o zaman yaşanan problemin özü nedir?

Düğünlerde yaşanan kavgaların özünü, kökenini bulmak ve yaşananları anlamlandırabilmek için düğünün toplumun mitolojik algısındaki yerini ortaya çıkarmak gerekmektedir.

Buna göre evlilik; doğum ve ölüm gibi insanın önemli geçiş dönemlerinden biridir. Evlilik törenlerindeki çeşitli uygulamalar dikkate alındığında geleneksel kültürün evliliği en önemli geçiş ritüeli olarak kabul ettiği görülecektir. Bu yüzden hem olgu, hem de törensel uygulamalar itibarıyla düğün, doğum ve ölüme göre bünyesinde daha fazla mitolojik öğeler barındırır.¹

Mitolojik anlayışa göre düğünün başlamasıyla birlikte gelinle damat hem akrabalarının, hem de bütün toplumun gözünde bir nevi sosyal dönüşüme uğramaktadırlar. Ailenin veya toplumun diğer üyelerinin onlara

hitap ve davranışları düğünle birlikte değişmeye başlar ve ilk çocukları doğduktan sonra da tam bir sosyal dönüşüme uğrarlar. Buna göre onlar, düğünle birlikte “tam insan” olmaktadırlar. Mito-poetik kabule göre evlilik/düğün, bünyesinde hem doğumu, hem de ölümü barındırmaktadır. Onlar, sembolik olarak ölmekte ve yeniden dirilmektedirler. Düğün sırasında yapılan ev, tül, şal vb. çeşitli yapı, giyecek ve örtüler etraftakiler için gelinle damadı “görünmez” kılar ve ölüm/doğum metaforunu oluşturur. Bu durum özellikle gelinde görülür. Çünkü o, bir aileden/boydan başka bir aileye/boya gelin gitmektedir. Bu yüzden gelinin saklanması ve örtülmesi, damada göre daha fazla dikkat edilen bir husustur. Gelin, örtüyle adeta ölmekte ve yeni bir mahiyette yeniden doğmaktadır. Düğünde gelinin saklanması ve tül, peçe vb. örtülerle örtülmesi gibi uygulamalarla ifade edilen geçici yok oluş ve Hakaslarda geline “yeni bebek” anlamına gelen *Naa bala* denilmesi gibi mito-ritüel uygulamalar ölümü ve doğumu sembolize eden örneklerdir.² Yine damadın dayısının veya babasının gelinin örtüsünü açması da onun yeniden doğuşunu sembolize eder. Bu yönüyle evlilik ve düğün, kozmosla kaosun, yani düzen ile düzensizliğin keşişme noktasıdır. Mitolojik anlayışa göre o an, “kendi” ile “yabancı”nın, “tanıdık” ile “el”in bir araya geldiği çekişme ve çatışma ortamıdır. Yine mito-poetik anlayışa göre düğün, ritmin bozulmasıdır.

Mito-poetik görüşe göre, düğünle birlikte düzensizlik başlamakta ve belli bir süre uyum bozulmaktadır. Bu, geçici bir sarsıntıdır. Buna göre

gelinin baba evinden gelin alma alayıyla birlikte çıkmasıyla başlayan düzensizlik, ancak genç evlilerin gelinin ailesinin evine çeşitli hediyelerle dönmesiyle son bulmaktadır. Bu dönüşle birlikte bozulan harmoni geri dönmekte ve düzen yeniden kurulmaktadır. Sibirya Türklerinin düğünlerini inceleyen Novik’e göre, düğünle birlikte başlayan düzensizlik, yeni evlilerin gelinin ailesinin yanında bir müddet kaldıktan sonra kendi evlerine gitmesiyle giderilmekte ve uyum gelmektedir.³

Geleneksel kültür “başka dünya”ya geçiş olarak da gördüğü düğün anını, uyumu ve düzeni sağlamak için “iyi”, “tanıdık” ve “kendi” kabul edilenlerin mücadele etme zamanı olarak kabul etmektedir. Ritmin bozulması veya bozulma tehlikesi içinde olması, insanın düzeni yeniden kurmak ve uyumu sağlamak için müdahalesini ve mücadelesini gerekli kılmaktadır (Lvova-Oktyabrskaya-Usmanova 2013/ İnsan ve Toplum: 67). Düğün törenlerindeki eğlence ve şenlik havası, geçici bir süre için normu inkâr etmek ve yaratılıştaki kaos durumunu yeniden ortaya çıkarmaktır (Sagalayev-Oktyabrskaya 2013 /Simge ve Ritüel: 182).

Mitolojik kabule göre aile, kâinatın izdüşümüdür. Aileyi oluşturan her bir birey, kültürün tarihsel derinliklerinde kâinatın düzenini oluşturan unsurlar olarak kabullenilmiştir. Düğünle birlikte işte ailenin kâinatı sembolize eden bu yapısı parçalanmaktadır. Bu parçalanmanın gözle görülen işareti kabul edilen gelinin aileden ayrılışı, mitolojik algıda geri dönüşü mümkün olmayan bir süreç

ve adeta o aile için “kıyamet” olarak görülmektedir. Bu durum, tam bir “parçalanmadır”.⁴ Düğünlerdeki stresin sebebi, bu kâinat parçalanması, yani düzenin ve uyumun bozulmasıdır. Mito-poetik kabule göre, her bir kişinin kendi zaman-mekân algı ve seviyesinde kâinatın yapısını tekrar etmesi onun birliğinin işaretidir. Düğünle birlikte bu birlik ortadan kalkmaktadır. Ev, aile, mahalle ve köy gibi “vatan” olarak kabul edilen her küçük alan, orada yaşayanlar için adeta kâinatın semantik merkezidir. Onlar için bu merkez, hem kozmik harmoninin merkezi, hem de kâinatın embriyosudur (Rabinoviç 1982: 428). “Vatan” olarak kabul edilen bu küçük alanların esas vasfı, değişmezliği ve durağanlığıdır. Sahiplenilmiş bu alan, mito-poetik algılayışa göre merkezden uzaklaştıkça gitgide düzensizleşen ve belirsizleşen başka bir dünya ile çevrilidir. O düzensiz başka dünya, geleneksel kültür açısından yabancıdır ve “yaban eller”de hiç bir şey alışılmış normal norm ve formunda değildir. Orası bir nevi kargaşanın mekânıdır. Hatta orada hayat yoktur. Dolayısıyla mitolojik algıda “yaban eller” ölümü sembolize etmektedir. Sadece burada, yani vatan kabul edilen merkezde, zaman normal akmaktadır ve güvenilir mekân koordinatları orada mevcuttur (Lvova-Oktyabrskaya-Uzmanova 2013 / Kâinat ve Zaman. Nesnelere Dünyası: 123). Sibiryalı Türklerinde gelin evinin kozmik harmoninin merkezi durumunda oluşunu gösteren delillerden biri, düğünün en ayırt edici özelliği ve simgesi de olan evin bacasına takılan kayın dallarıdır. Bu anlayışa bağlı olarak evin ve ağacın derin semantik

bağları düğün törenine de yansımıştır (Lvova-Oktyabrskaya-Uzmanova 2013 / Kâinat ve Zaman. Nesnelere Dünyası: 71).⁵

Mito-poetik anlayışa göre, düğün ve gelinin sahiplenilen alandan gidişi, sıradan bir ayrılığın daha ötesinde “vatan”ın ayrışması, parçalanması, düzenin bozulması ve uyumun ortadan kalkması anlamına gelmektedir.

Belirttiğimiz gibi düğünle birlikte geleneksel kültüre göre kaos durumu oluşmaktadır. Bu kaos durumunun göstergelerinden biri gelin ile damadın karşı taraf için “yabancı” sayılmasıdır. Kaosu ortadan kaldırıp düzeni, yani harmoniyi tekrar geri getirmeye çalışan düğün kavgalarından önce, yine kaosu yok etme ritüeli olarak kabul edilen bu “yabancılığı” gidermeye yönelik uygulamalardan bahsetmek istiyoruz.

Geleneksel kültüre göre bütün kadınlar yabancıdır, bazıları geçmişin yabancısıyken, bazıları geleceğin yabancısı olacaktır. Nine ve anne aileye dışarıdan gelmiştir, kız ise evleninceye kadar baba evinin insanıdır (Lvova-Oktyabrskaya-Uzmanova 2013 / İnsan ve Toplum: 52). Aileye katılmalarının üzerinden kaç yıl geçmiş olursa olsun o aile için nine ve anne, kıza göre daha yabancıdır ve tam anlamıyla “kendi/yerli” olarak algılanmamaktadır. Evin kızının “gelin” haline gelmesi, “kendisi” ve “tanıdık” olanın yok olması ve “uyum”un ortadan kalkması, yani düzenin bozulmasıdır. Mito-poetik algıda kız, düzenin; gelin ise kaosu temsilcisidir. Ailenin kızla ve gelinle ilişkilerinde farklılık gözlenir. Kızla ilişkiler, daha “kendi” algısıyla irtibatlıyken geline karşı adeta görünmez bir “perde”

vardır. Bu görünmez “perde”, ancak gelin ilk çocuğunu doğurduktan sonra biraz aralanır ve “tanıdık” a açılan pencere haline gelmeye başlar.

Geleneksel kültürde kaosun temsilcisi olan gelin, yeni aile ve mekân için “yabancı”dır. Onun “yabancılığı” hem dış, hem de iç itibarıyla “kapalı” olması şeklinde sunulmaktadır. Buna göre gelinin “kapalı” olması, “yabancılığı” ve “ölüm”ü sembolize etmektedir.

Gelinin dış olarak kapalılığı, yüzünün örtülü olması ve yeni akrabaları olan eşinin yakınlarının olduğu yere ya hiç girmemesi, ya da girmek zorunda kalırsa da sırtını duvara vererek kapının eşiğine oturması şeklinde tezahür etmektedir. Onun yüzünün örtülü olması, aynı zamanda ölümünü, örtüsünün açılması da doğumunu sembolize etmektedir. Bu uygulamayı bütün Türk dünyasında görürüz.⁶ “Kapalı” kadın, gizemli, yabancı ve ölü/yok olmuş biridir ve eşinin boyuna dâhil olduktan sonra sosyal durumu değiştirmekte ve geleneksel dünya algısının mantığına göre de yeni bir nitelikte tekrar doğmaktadır. Geleneksel bilinç, insanın portre niteliklerini öne çıkararak yüzün açıklığını ve onu görüp tanımayı özellikle dikkat etmektedir (Lvova- Oktyabrskaya-Usmanova 2013 / İnsan ve Toplum: 129). Düğün töreninde gelinin yüzünün açılması, onun tanınmasını ve yeni statüye geçişini sağlamaktadır.

Gelinin “yabancılığı”nın göstergelerinden olan iç kapalılığı ise kocasının yaşça büyük akrabalarının adını söyle(ye)memesidir. Gelin, damadın akrabalarının gerçek adlarını değil; ağabey, dede, abla, yenge, amca, nine gibi sosyal pozisyonlarını belirten ad-

larını söyleyebilir. Yani, gelinin kocasının yaşça büyük akrabalarının gerçek adlarını söylemesi yasaktır. Bu yasak, Anadolu’da bebeklik çağını geçmiş yaşça küçük akrabalar için de uygulanmaktadır. Gelinin bu şekilde farklı konuşması bir tür “gizlenmiş” konuşmadır.⁷ A. Samoyloviç, bunun sebebini –doğru olarak- dışarıdan evlenme geleneğinde arar (Samoyloviç 1929: 229- 230’dan Sagalayev-Oktyabrskaya 2013 / Simge ve Ritüel: 173). Türkçede kullanılan bir kişinin sosyal pozisyonunu belirten bu çeşit adlandırmaların çıkışını bu tür yasaklarda aramak gerekir. Geleneksel kültürün kurallarına göre gelin, eşinin yaşça büyük akrabalarından ve özellikle kaynatasından kaçınması gerekmektedir. Gelin, kendisinden yaşça büyük kayınlarından birinin bulunduğu eve giremez. Girmesi şart ise o zaman eli boş girmemeli ve yağ veya un gibi bereketi sembolize eden bir kurbanla girmelidir. Kayınlarının yüzüne bakmamalı, onların yanlarından geçmek zorunda kaldığında başını öne eğip geçmeli, kayınları kendi bulunduğu yerden geçerken ise sırtını dönmelidir.⁸ Yine Sibirya Türklerinde atla gelen kadının atını, kayınlarının atlarının bağlandığı direğe bağlaması ve evle direğin bulunduğu boşluktan geçmesi de yasaktır. Kadın, kayınlarının eşyalarına kesinlikle dokunamaz. Bunun yanında, eşinin boyunca kutsal kabul edilen dağa çıkmaması, kutsal kayınlara dokunmaması, kutsal ızıha yaklaşmaması gibi çeşitli yasaklarla kadının “yabancılığı” vurgulanmaktadır.⁹

Belirtildiği gibi, kendi ailesinin yanında düzenin temsilcisi olan kız,

gelin olduktan sonra damadın ailesi için kaosun temsilcisi olmaktadır. Söz konusu aile için bu kaos durumunun yok edilip uyumun sağlanması gerekmektedir. Bunun için gelinin “yabancılığı”nın ortadan kaldırılması şarttır.

Geleneksel kültürde yeni gelin, yeni doğan çocuk veya eve gelen misafir gibi yabancı olarak algılanır. Bu “yabancılığı” ortadan kaldırmak için çeşitli uygulamalar yapılır. Yeni doğan çocukla misafir için uygulanan “yabancılığı” gidermeye yönelik ritüeller, konumuzun dışında olduğu için biz sadece gelinin “yabancılığı”nı yok etmeye yönelik uygulamalar üzerinde duracağız.

Gelinin “yabancılığı”nı ortadan kaldırmak, onun canlanması ve yeneden doğumu anlamına gelmektedir. Bunun için çeşitli kurbanların verilmesi gerekmektedir. Düğün sırasındaki ve sonrasındaki uygulamaların sembolik anlamları bu nevidendir. Bu yüzden gelinin yeni aileye kabulü ile ilgili ritüeller düğünde ayrı bir önem taşımaktadır. Gelinin “yabancı” kimliğinin giderilmesi, bütün Türk dünyasında çeşitli törensel kurban uygulamalarıyla mümkün olmaktadır. Bu mito-poetik görüşün izlerini kızın gelin haline gelmesindeki her törende görürüz. Meselâ Teleütlerde erkek evindeki düğün, gelinin bahçede bulunan ve ateş iyesini ve tanrıça payanı simgeleyen huş ağaçlarına tanıtılması ile başlamış. Yine Teleütlerde düğün alayı, damadın köyüne dönerken “kendi” ve “yabancı” olarak varsayılan toplulukların sınırında durur ve orada kurban adanır. Burada “ıdk tag”a (kutsal dağ) hitaben dualar edilir. Teleüt dü-

ğününde ise dua, gelinin damat evine gelişinde; başka bir ifadeyle mekânın sınırlarını geçme anında söylenmektedir. Yine Altaylılarda düğün çadırı kurulurken demir kazanla sacayağının da kurulması şarttır (Lvova-Oktyabrskaya-Usmanova 2013 / Kâinat ve Zaman. Nesnelere Dünyası: 50). Kazanla sacayağı baba evinden getirilirmiş.¹⁰ Bu uygulama, mekânın benimsenmesi bakımından önemlidir. Mitolojik anlayış, bu nesnelere yardımıyla yabancı vatan/yurt ile öz vatan/yurt karşıtlığını ortadan kaldırmaktadır. Yine Tuva Türklerinde gelinin “yabancı” kimliğinin ortadan kalkması için damadın evinin eşğinde durduğu görülür. Ve ancak bütün iyi dilekler söylendikten ve herkese süt ikram edildikten sonra gelin içeri alınır. O, yani gelin, ancak bu uygulamadan sonra yeni yurdun “kendi” insanlarından birisi olmaktadır. Tuvalarda ocağa konulmuş olan pipoların değişimi, gelinin aileye kabul edilmesi anlamına gelmektedir. Telengitlerin düğün merasimindeki karşılıklı pipo değişimi ile süt ürünleri ikramı ve saç sunulması iki topluluk arasındaki yabancılığı ortadan kaldırmayı amaçlamaktadır. Anadolu düğünlerinde görülen kahveyle birlikte tütün tabakası (günümüzde sigara) sunumunu da bu anlayış doğrultusunda değerlendirmek gerekmektedir. Tuvalarda yapılan “gelini tanıma” ritüeli de gelinin yabancılığını gidermeye yönelik uygulamalardandır.¹¹ Tuva düğününün son aşaması kabul edilen süt ikramı¹² da bu tarz uygulamalardandır. Altay Türklerindeki bir uygulamaya göre de yabancılık kuşak bağlama yoluyla giderilmektedir.¹³

Gelinin yabancılığını ortadan

kaldırmaya ve “kendi” insanı haline getirmeye yönelik törenler, Anadolu Türkleri arasında da görülür. Gelin, eşinin evine gelince eve girmeden eşige ve kapının üzerine yağ sürer. Yine ocağa yağ serper. Yengeler, yeni gelini damadın akrabalarıyla, mal-mülküyle ve pınarı-suyuyla tanıştırır.¹⁴

Bu şekilde çeşitli kurbanlar sunulup örtüsü açıldıktan ve hayır dualar verildikten sonra gelinin “yabancılığı” ortadan kaldırılır.¹⁵ Bu da genel olarak yeni ailenin, özel olarak da gelinin soy tarafından tanınması anlamına gelir. Yasaklar kalktıktan sonra gelin, yeni ailesi ile düzgün ilişki kurabilmekte ve böylece kaos ortamı ortadan kalkmaktadır. Netice itibarıyla kendi babasının evine yabancılaşan gelin, bu törensel uygulamalardan sonra yeni akrabası olan bir topluluğa katılmış ve artık onlar için “tanıdık/kendi” biri haline gelmiştir. Gelin, düğünden hemen sonra bir süreliğine baba evine dönse de onlar, yani kendi ailesi için artık yabancı biridir (Lvova- Oktyabrskaya-Usmanova 2013 / İnsan ve Toplum: 218). Düğün sırasında ve sonrasında verilen mücadelelerin neticesinde gelinin gidişiyile oluşan boşluk giderilmiş ve orada yeni bir semantik “kâinat” tesis edilmiştir. Artık gelin, o yeni “kâinat”ın ve düzenin tamamlayıcı bir unsuru değildir. Boşluk ortadan kalkmış ve gelin- gerçekte kız- artık o düzenin yabancısidir.

Yukarıda belirtilen uygulamalarla yeni aile ve düzen için gelinin “yabancılığı” giderilmeye çalışılır. Fakat bu tam olarak sağlanamaz, sosyal hiyerarşi prensipleri buna izin vermez. Mito-ritüel uygulamalarda bu açıkça görülür. Gelenekte dışarıdan gelen ge-

lin, “farklı” ve “yabancı” varlık olarak görülür. Mito-ritüel gelenekte ona karşı davranışlarda “başka dünya” varlıklarına karşı davranış biçimleri görülür.¹⁶ Bu davranışlarla gelin, hayatı boyunca karşılaşır. O, yeni ailesi için aradan ne kadar zaman geçerse geçsin “başka dünya”dan gelmiş biri, yani kelimenin tam anlamıyla gelindir. Geleneksel kültür, yeni ailenin düzeninde zaman geçtikçe daha belirleyici unsur haline gelse de yine de onu “yabancı” olarak görmektedir.

Burada geleneksel kültürde gelin nasıl “yabancı” biri olarak görülüyorsa damadın da aynı şekilde gelinin ailesi için “yabancı” biri şeklinde görüldüğünü belirtmemiz gerekir. Damadın yabancılığını ortadan kaldırmak için de çeşitli uygulamalar yapılır. Damadın “yabancılığını” kaldırmak için kız tarafına at ve koyun gibi hediyeler gönderilir. Ayrıca ateşe yağ dökme gibi saç sunumları yapılır (Lvova-Oktyabrskaya-Usmanova 2013 / İnsan ve Toplum: 218). Bu uygulamalardan sonra damat, boyun eşit haklara sahip üyelerinden biri haline gelmekte ve “yabancılık” giderilmiş olmaktadır. Benzer uygulamaları Anadolu Türklerinde de görürüz. Damat tarafının kızın ailesine kurbanlarda boynuzları arasına altın bağlanmış kınalı koç göndermesi; yine kuruyemiş, helva vb. yiyecekler göndermesi; damadın kızın ailesinin evine ilk defa gidebilmesi, ancak bu “kurbanlar”dan birini getirmesi şartına bağlı olması; kızın ailesinin damada mutlaka kıyafet alması gibi uygulamalar, mito-poetik anlayıştaki bu “yabancılığı” gidermeye yönelik törenlerin kalıntıları olsa gerektir.¹⁷

Mitolojik düşünce, her zaman

“kendi” ve “yabancı” arasındaki dengeyi korumaya çalışmakta ve bu nedenle var olan düzenin sürmesine büyük önem vermektedir. Yabancıların birleşmesi, yabancı öğelerin kaynaşmaz halde karşılıklı uyum sağlamalarını ve ilişkilerini düzenli olarak sürdürmelerini sağlayacak şekilde gerçekleşmektedir. Dünya düzeninin korunması, her seviyede ve özellikle de toplumda sağlanmalıdır. “Kendi” ile “yabancı” arasındaki ilişkileri düzenleyen kesin ve katı kurallar, bu amaca hizmet etmekte olsa gerektir. Geleneksel kültür kodlarında “yabancı” olarak algılanan gelin, gelişle birlikte mikro-kozmosun varlığı için tehlike haline gelmekte ve bu durum, dünya düzeninin diğer alanlarına da yansımaktadır. Bütün hayatta kaos ortaya çıkmakta ve çeşitli kurban törenleriyle “yabancılığı”n giderilmesiyle birlikte düzen yeniden sağlanmaktadır. Aynı durum, damatla ilgili olarak da gelinin gerçek ailesi için söz konusudur. Orada oluşan kaos ortamı ve “yabancılık” durumu da kurban sunumu niteliğindeki törensel uygulamalarla ortadan kaldırılmakta ve düzen yeniden tesis edilmektedir.

Kaosun tam olarak ortadan kalabilmesi için “yabancılığın” giderilmesi törenlerinin yanında düğün sonrası hediyeleşmelerin devam etmesi de gerekmektedir. Yeni evli çift, karşılıklı olarak akrabalarına hediye vermeye devam ederler. Ancak bu hediyeleşmeden sonra kaos ortadan kalkmaktadır. Buradaki asıl amaç, damadın “yabancılığını” gidermekten ziyade gelinin “sahiplenilmesini” sağlamaktır. Denge, yani düzen ancak bu sahiplenmeyle sağlanmaktadır. Düğün sonrası hediyeleşmelerle sadece “yabancılık”

ortadan kalkmakla kalmamakta, aynı zamanda düzen stabil hale gelerek ritim sağlanmaktadır. Ritmin sağlanması, hayatın normal akış yoluna girmesi demektir.

Düğün sırasında ve sonrasında hediyeleşmelerin en önemlisi kalın ve çeyiz verilmesidir. Düğünün iletişim fonksiyonları incelendiği zaman, karşılıklı mal değişimi anlamına da gelen kalın ve çeyiz bağışının, düğünün ortaya çıkardığı kaosu ortadan kaldırıp yeniden uyumu ve düzeni sağlamanın aracı olduğu görülecektir. Bağışların, yani yeni evlilere verilen malların simetriği kaosu gidermekte ve düzeni sağlamaktadır.¹⁸ Bu yeni düzen, soya yeni bir ailenin katılmasıyla sağlanmaktadır. Kalın ve çeyiz olmadan yeni aile “tam insan/tam aile” haline gelemmez. Kalın ve çeyiz onları normal, “tandık-bildik”, sıradan ve “dünyalı” yapmaktadır. Bütün Türk dünyasındaki kalın ve çeyiz bağışları bu anlama gelmektedir.

Bu hediyeleşmeler dikkate alınca düğünlerin temelinde değişim uygulaması olduğu görülecektir. Düğünlerdeki en büyük değişim ise gelinin değişimidir. Buna göre gelin, damadın soyuna verilmektedir. Türkçedeki kızı evlendirmek anlamına gelen “kız(ı) vermek” ifadesini bu anlayışla değerlendirmek gerekmektedir. Kız damadın ailesine verilmekte, karşılığında da kalın alınmaktadır.

Belirtildiği gibi kız vermek, düğünün en büyük bağışıdır. Mito-poetik algıda kalın, çeyiz ve kız vermek gibi değişimler, “güç değişimi” olarak görülmektedir (Novik 1984: 185). Geleneksel kültür, bu değişimlerin gerçekleştiği anı, bir nevi yarış ve çekişme

zamanı olarak da görmektedir. Sonraları büyük oranda eğlence ve yarışma mahiyeti kazanmış olan düğün sırasındaki çekişme, kavga gibi bu sembolik törensel düşmanlıklar, geleneksel düğünün sözlenmeden düğün sonrası ziyaretlerine kadar farklı aşamalarının devam eder.

Yukarıda da belirttiğimiz gibi mitopoetik anlayış düğünü, kaosu başlangıcı olarak görmekte ve bu düzenlilik durumunun ortadan kalkması için ona karşı mücadele etmeyi esas kabul etmektedir. Düğün kavgalarının psikolojik zemininde bu kaos algısı ve onu ortadan kaldırmaya yönelik mücadele anlayışı vardır. Düğünlerdeki psikolojik sürtüşmenin sebebi bu anlayıştır.

Düğünün oluşturduğu kaos olgusunu ortadan kaldırmaya yönelik mücadeleler/kavgalar düğünün her safhasında görülür. Bu mücadeleler/kavgalar, bazen sözlü veya fiili kavga şeklinde görülürken, bazen yarış şeklinde görülmektedir. Düğün kavgası ritüeli, Altay Türkleri arasında daha kız isteme sırasında görülmektedir.¹⁹ Düğünlerde görülen çeşitli yarışmaları bu neviden değerlendirmek gerekmektedir. Meselâ, XIX. yüzyılda Altay Telengitlerinin yaşadığı bölgelere ilmî bir seyahat gerçekleştiren A. Kalaçev'in notları arasında geçen kayçıların (ozan) atışmaları bu tarz yarışlardandır. Buna göre, Telengitler düğünlerinde ozanlar arasında yarışma düzenlerler. Farklı boydan "iki ozan, karşılıklı otururlar ve sırayla kendi boylarını överler veya rakibinin boynunu alaya alırlar. Onlar arkalarında çok sayıda akrabalarının bulunduğu ve ağzlarından çıkan her kelime-

yi dikkatlice dinlediklerini bilirler ve yarışı kaybettiklerinde bütün boyun utanç kaynağı olacaklarının farkındadırlar" (Kalaçev 1896: 481-482'den Sagalayev-Oktyabrskaya 2013 / Simge ve Ritüel: 20-21). Bu örnekteki olaylar, iki boyun ritüel rekabeti ve "güç sınaması" olarak yorumlanabilir. Bunlar, düğün merasimlerinde yaşanan boyların sembolik mücadelesine benzemektedirler. Bu uygulama biraz değişmiş olarak Çukurova düğünlerinde görülür (Bülbül 2006: 61). Yine Altay Türkleri arasında başka yarışmaların da düzenlendiği görülmektedir. Meselâ tepşi blaajarı adı verilen özel yemek için at yarışları düzenlenmektedir. Yine Telengitlerde gelinin akrabaları misafirleri karşılamak için çıktıkları sırada bir taraftan kurban niyetine etrafa süt serperlerken, diğer taraftan damat tarafının kalpaklarını almaya çalışırlar. Oğlan tarafı da kız tarafının kalpaklarını almaya çalışır. Kaybedenler, karşı tarafa çeşitli hediyeler verir (Şatinova 1981: 55). Anadolu'nun bazı bölgelerinde gelin alma sırasında iki tarafın erkekleri arasında nişancılık yarışı düzenlenir. Bu yarışı kazanana bahşiş verilir. Yine Anadolu düğünlerinde görülen güreş, cirit atma ve at yarışı gibi yarışları da bu kategoride değerlendirmek gerekmektedir.²⁰

Düğün kavgalarının küçük-büyük, gerekli-gereksiz çeşitli sebepleri vardır. Bazen bu sebepler, oldukça ciddi, bazen ise "incir çekirdeğini doldurmayacak" türdendir. Sıklıkla karşılaşılan sebeplerden bazıları şöyledir: Erkek tarafının kıza söz verdiğiinden az takı takması, annelerin karşılıklı söz yarıştırması, damadın ebeveynlerinden birinin- ki genellikle anne-

dir- nişanlılık süresinde söylediği bazı sözler, çeyizlerden birinin eksik yapılması, kalının yeterli olmaması, ev alınmaması, kızın veya oğlanın akrabalarından veya arkadaşlarından birine kötü davranılması veya itibar edilmemesi, düğün yerinin güzel seçilmemesi, yeterli bahşiş verilmemesi, oyun sırası tartışması, çalgıcıların istenilen oyun havasını çalmaması, gelinin yolunu kesen gençlerin “üç bacaklı tavuk” gibi karşılanması imkânsız isteklerinin yerine getirilememesi, gelinin attan veya arabadan inmeden önce kaynanasınca kendisine bağışlanan malı-mülkü yeterli bulmaması, misafirlerin karnının doyurulmaması, kaynanelara yeterince hürmet, kaynatalara itibar gösterilmemesi, eğlencedeki oturma sırası, çeyiz evden çıkmadan önce bahşiş alınması (Akçal (Erbay)) 2006: 134), damat tarafından istenen “ayakbastı” parasının karşılanmaması (Akman 2006), benzer bir uygulama olan “bayrak yolu” açmak için bahşiş istenmesi (Başçetinçelik 1998: 136), gelin alma sırasında gelin evden çıkmadan önce üzerine kapı kapama vb. uygulamalar sırasında bahşiş istenmesi,²¹ gelinin damat evinde kayınpederinden tarla, ev veya arsa gibi kıymetli şeyleri bahşiş olarak istemesi (Bayram 2013: 30), kız tarafının oğlan tarafından istediği hizmetçi, âşık ve hediye beğenmemesi sonucunda delikli kovayla su taşıtma, bahçeyi sulatma ve kalburla su taşıtma gibi gerçekleşmesi imkânsız taleplerin istenmesi (Bülbül 2006: 61), gelin giderken yolun kesilmesi ve “delikanlı parası” da denilen “toprak bastı parası” istenmesi (Değirmencioglu 2010: 37; Ercan 2002: 153), gelin sandığı evden çıkarılmadan önce gelinin

kardeşi veya çok yakın bir akrabası sandığın üzerine oturarak ya da kapıyı kilitleyerek bahşiş istemesi (Ercan 2002: 154), düğün yemeği olan keşkek dövme sırasında gelinin bağlanması ve damattan bahşiş istenilmesi (Eren 2001: 5), düğün baskın törenleri sırasında gerçekleştirilmesi istenilen çeşitli talepler (Kocapınar 2010: 26), gelen hediyelerin beğenilmemesi²², damadın kaçırılması ve bırakılması için bahşiş istenmesi (Uzun 1992: 172) vb. çeşitli sebepler yüzünden düğün kavgaları çıkmaktadır.

Düğün kavgasına sebep olan bu etkenler içerisinde özellikle kalın veya çeyizin az verilmesini belirtmek gerekir. Çıkan kavgaların çok büyük bir bölümü bu yüzdendir. Kalın veya çeyizin az verilmesi en temel düğün kavgası sebebi olarak görülmektedir. Mito-poetik algıda, kalın ve çeyiz bahşişi, bir nevi kurban olarak da görüldüğü için az olması düzenin tekrar oluşmasına karşı “isteksizlik” şeklinde algılanmakta ve düzeni sağlamanın kavgasına sebep olmaktadır.

Bütün bu yarış ve kavgaların amacı, soyun huzurlu ve bereketli olmasını temin etmek ve düzeni yeniden sağlamaktır. Mito-poetik anlayışa göre düğün ritüelinin anlamı, hediye, değişim, ikram vb. gibi çok sayıdaki sembolik hareketle bu durumu, yani düzensizliği ortadan kaldırmaktır.

Mito-poetik kurallara göre gelinin kaçırılması, saklanması ve verilen bahşişlerden sonra tekrar ortaya çıkması ve gerçekleştirilen kavga ve yarışma gibi çeşitli ritüel rekabetler, bir insanın bir boydan başka bir boya geçişinde oluşan kaos durumunu ve onu ortadan kaldırmaya yönelik faali-

yetleri simgelemektedir. Yine mito-poetik kurallara göre, gelinin kocasının yurduna gitmesi, “başka dünya”ya girmezdir. Orası insan dünyası olmasına rağmen, mitolojik anlayışa göre yabancı bir dünyadır. Bu yabancı dünya, düzensizliğin ve kaosun mekânıdır. Orası yaşanmaz bir yerdir.

Yukarıda belirtildiği üzere, geleneksel dünya görüşünde kadın değişimi, değişimlerin en önemlisi olarak görülmektedir. Geleneksel kültür açısından tam bir kaos ortamı da demek olan kadın değişiminin bu önemine bağlı olarak boyların birbirlerine rakip olması, karşılıklı yarışmaları, şakalaşmaları, birbirleriyle dalga geçmeleri ve kavga etmeleri gibi bazı uygulamalar kültürel tarihin derinliklerinde oluşmuştur. İlerleyen süreç içinde bu ritüellerin birçoğu asıl ortaya çıkış psiko-sosyal durumları unutulmuş oyun gibi algılanır ve adeta bir bayram havasında uygulanır olmuştur. Ancak, psikolojik ortamları ilk başlangıcındaki gibi aynen yaşamaya devam etmektedir. Düğün kavgaları bu psikolojinin depresmesiyle ortaya çıkmaktadır.

Düğün törenlerinde görülen kavga, yarışma vb. bu ritüeller, diğer geçiş dönemi uygulamalarında olduğu gibi, mito-poetik algıdaki mitolojik yaratılışın gerçeğe ve modern toplumsal uygulamalara taşınmasıdır.

Geleneksel kültürde var olan kadının bir yabancı ve doğal/kaos başlangıcının ve “kendi-yabancı” ikileminin taşıyıcısı olduğu anlayışı, günümüzde büyük oranda unutulmuştur. Ortaya çıktıkları dönemlerde mitolojik bilinçaltına yerleşmiş olan yasakların ve yabancıliğin ortadan kalkmasına yönelik ritüellerle kaosu yok edip düzeni

tekrar kurma amaçlı kavga ve yarışma gibi uygulamalar, çıkışlarındaki mito-poetik görüşler unutulmuş olsa bile kültürel unsurlar olarak yaşama-ya devam etmektedirler.

Düğünle birlikte mitolojik bilinçaltı hareketlenmekte ve kökleri kültürel tarihin derinliklerine uzanan kavgalara sebep olmaktadır. Düğün kavgalarının esas suçlusu, söz konusu bu mitolojik bilinçaltı olsa gerektir.

NOTLAR

- 1 Evliliğin mitolojik yönüyle ilgili olarak daha geniş bilgi için bkz.: Lvova-Oktyabrskaya-Uzmanova 2013 / Kâinat ve Zaman. Nesnelere Dünya; Lvova- Oktyabrskaya-Uzmanova 2013 / İnsan ve Toplum; Sagalayev-Oktyabrskaya 2013 / Simge ve Ritüel; Şatinova 1981.
- 2 Bu konuda daha geniş bilgi için bkz.: Butanayev 1987: 179.
- 3 Daha geniş bilgi için bkz.: Novik 1984: 191.
- 4 Anadolu Türk kültür çevresinde gelin ve kına havalarında hissedilen ayrılık ve acı temalarını bu anlayış doğrultusunda değerlendirmek gerekmektedir.
- 5 Ağacın Türk kültürü açısından taşıdığı önemi ve ev- ağaç yapısının semantik anlamını görmek için bkz.: Ergun 2004.
- 6 Daha geniş bilgi için bkz.: Lvova- Oktyabrskaya-Uzmanova 2013 / İnsan ve Toplum: 215-216.
- 7 Daha geniş bilgi için bkz.: Şatinova 1981: 89-90, 110-111.
- 8 Altay Türklerinin düğün geleneklerini inceleyen N. İ. Şatinova, bu hususta şunları yazmıştır: “Kadın dış görünüşüne dikkat etmek zorundadır. Kayna (eşinin büyük akrabaları) önünde ellerinin bileklerinden yukarısı kapalı olmalı, ayakları çıplak görünmemeli ve başı kapalı olmalıdır. O, bebeğini onların önünde emziremez ve saçlarını tarayamaz. Kadın her zaman kayınlarının önünde çege-dekli olmalıdır. Eğer kadın, kendi yurundaydı kesinlikle kayınlarının önünde veya arkasında gözükmemelidir, yüzü kaynaya olacak şekilde durmalı, kesinlikle sırtı dönük dolaşmamalı ve kayın atasının kalktığı yere oturmamalıdır. Her türlü yakın temastan kaçınılmalı, elden ele hiçbir şey verilmemeli, hatta çay fincanını uzatırken bile kadın onu yere bırakmalıdır. Kaynata ile kadın birbirlerinin gözlerinin içine bakmamalı, birbirle-

- rine tütün ikram etmemeli ve aynı kaptan yemek yememelidir. Kadın, kayınları önünde yüksek sesle konuşamaz ve gülemez.” (Şatinova 1981: 110-114).
- 9 Böyle bir davranışın nedeni, sadece kadının başka boydan gelişi ile ilişkilendirilmemektedir. Erkek ve kadının simge yapıları aile çevresinde açıkça ortaya çıkmaktadır. Erkek ve kadın, başlangıçta yukarı ve aşağı, sağ ve sol, kutsal ve sıradan karşılaştırmalarla özdeşleşmekteydi. Erkek ve kadın karşıtlığı ile mekânsal yapılar, kültürel ve günlük kullanım eşyaları anlatılmaktaydı. Karşı cinsten her birinin, kendine mahsus ve tekelinde bulundurduğu alanlar vardı. Türklerin dünya modelinde mutfak eşyaları gibi ev eşyalarının bulunduğu mekân, erkek ve kadın kısmı bölümlerinin korunduğu durumlarda evin kadın tarafı sayılırdı. Erkeğin dünyası evin eşiğinden başlamakta ve boyunun benimsediği bütün bölgeye yayılmaktaydı. Folklor metinlerinde yakın ve uzak mekânın niteliksel özellikleri yansıtılmıştır. Geleneksel toplumun düzenine göre açık mekân ve onu benimseme araçları, at biniciliği ile ilgili nesnelere ve av gereçleri, kadınların farklı doğadan oluşları nedeni ile onlara yasaktı. (Lvova- Oktyabrskaya-Usmanova 2013 / İnsan ve Toplum: 221-222).
- 10 Kazan ve sacayağı motiflerini Anadolu Türklerinin düğünlerinde de görürüz. Yine Anadolu’da düğün ateşi damadın baba ocağından getirilen közle yakılır. Bunu Sibiry Türklerinde de görürüz. Bu nesil devamlılığını göstermesi bakımından da önemlidir.
- 11 Bu uygulama şöyledir: Kızın yaşlı bir akrabası, onu kuşağından tutarak eşinin çadırının kapısını götürür. Orada damadın akrabaları toplanmıştır. Kızı kapıya götüren bilerek aksar, baltaya dayanır ve bir çubuğun üzerine binerek atlı adam taklidi yapar. Gelinle birlikte olabildiğince esprili olmaya ve gülmeye çalışırlar. Bu davranış biçimi, muhtemelen, yeni ortama düşmüş yabancıyı, yani farklı olanı ifade etmektedir. Olası farklılık sözle giderilir. Damadın yurdunda elden ele içinde süt olan bir kap dolaştırılır ve akrabalarından her biri gelini tanıyarak (kabul ederek) ona hayır dualar verir ve temennilerde bulunur (Sagalayev-Oktyabrskaya 2013 / Simge ve Ritüel: 192).
- 12 Daha geniş bilgi için bkz.: Potapov 1969: 241-242.
- 13 Daha geniş bilgi için bkz.: Şatinova 1981: 51.
- 14 Örneğin, Balıkesir İli Kepsut İlçesi Piyade Köyü’nden 1950 doğumlu Zeynep Yolcu’nun 06.02. 2014 tarihli aktarımından da anlaşılacağı üzere, Balıkesir İli Kepsut İlçesinde de benzer uygulamaların yapıldığı görülmektedir. Kepsut İlçesine bağlı Piyade köyünde, gelin yeni eve girerken buğday, su ve yağ üzerinden atlatılmaktadır.
- 15 Gelinin “yabancılığı”nı ortadan kaldırmaya ve onunla ilgili yasakları yok etmeye yönelik başka törensel uygulamalar için bkz.: Şatinova 1981: 57.
- 16 Daha geniş bilgi için bkz.: Sagalayev-Oktyabrskaya 2013 / Simge ve Ritüel: 171-177.
- 17 Başta Konya olmak üzere, pek çok Anadolu kentinde düğün öncesi yapılan ve Konya’da “kalın görme” denilen alış veriş sırasında oğlan tarafı kızın akrabalarına gömlek, çorap, mendil gibi hediyeler alırlar. Yine yakın zamanlara kadar, oğlan tarafı, özellikle de söz kesme ve düğün aralığına denk gelen Kurban Bayramlarında kız tarafına boynuzlarına ya da boğazlarına altın bağlanmış kınalı koçlar göndermiştir. Düğün öncesinde gönderilen karşılıklı hediyeler ile oğlan tarafından kız tarafına gönderilen “kurbanlık”lar için bkz.: Koşay 1944: 51-53.
- 18 Daha geniş bilgi için bkz.: Novik 1984: 184.
- 19 Daha geniş bilgi için bkz.: Şatinova 1981: 52.
- 20 Anadolu düğünlerinde görülen güreş, cirit atma ve at yarışları gibi yarış ve meydan oyunları hakkındaki kapsamlı bir değerlendirme için bkz.: Ataman 1992: 71-83.
- 21 Anadolu’nun birçok bölgesinde gelin alma sırasında gelin evden çıkmadan önce üzerine kapı kapatılıp çıkarılmaz ve erkek tarafından bahşiş istenir. Bahşiş almadan kapı açılmaz. “Gelinin bineceği at, önceden süslenir. Donatılmış olan bu atın üzerine bir çocuk bindirilir. Çocuk güveyi ailesinden bahşiş almayınca attan indirilmez. Yolda giderken, alayın önüne ip gerilerek veya bir engel koyarak yolları kesilir ve bahşiş almadıkça bırakılmaz. Bazı yerlerde, gelin alayı oğlan evine gelirken köye giren düürücüler yolun dar bir yerine bir sırk koyarlar. Eğer düürücülerden biri atımı bu sırttan atlatamazsa düğün sahibi sırtı koyan kimselere bahşiş verir ve yol açılır. Yine Milas’ta erkek tarafı gelini almak için geldiği sırada gelinin içinde bulunduğu odanın kapısı kilitlenerek oğlan tarafından para istenir. İstenen kapı parası verildikten sonra odanın kapısı açılır. Ayrıca gelinin yolu ipe ya da bayrakla kesilerek damadın babasından bahşiş istenir. Bu konuda daha geniş bilgi için bkz.: Bayram 2013: 30; Erdentuğ 1977: 81; Kınacı 2009: 79-80.
- 22 Bu hususta Yozgat- Akdağmadeni’nde ilginç bir gelenek vardır. Buna göre düğün kâhyası

davul-zurnayı alıp erkek evine getirir. Düğün kâhyası o an bir erkek görevlendirir. Bu görevlendirilen erkek eline bir heybe alır. Bu erkeğe tilkici denir. Bu tilkicinin görevi; kız tarafına gizlice gidip, elindeki heybeyi teslim etmektir. Tilkicinin kim olduğu söylenmez. Heybede kuru yemiş, sigara, pismiş tavuk olur. Kızın annesi, babası veya düğünden sorumlu bir kişiyle görüşür. Tilkicinin getirdikleri ikiye bölünür. Bir bölümü kızın arkadaşlarına, diğer bölümü ise kızın mahallesindeki genç erkeklerle dağıtılır. Bu götürdükleri ayakbaşı parası, sus payı niteliğindedir. Getirdiklerinden eksik çıkarsa tilkici istenir. Kız tarafı saklar tilkiciyi. Eğer kız tarafındaki erkekler tilkicinin kim olduğunu anlarsa tilkiciden eksik getirdiklerini ya da getirdiklerinin yetmediğini söylerler. Eksik getirdiklerini tilkici kabul ederse tekrar aldırırlar. Kabul etmezse yaz-kış fark etmez tilkiciyi suya basarlar. Suya bastıktan sonra tilkiciyi el altında tutarlar. Erkek tarafından gelenlere karşı çıkarırlar. İsterlerse kadın kıyafeti giydirirler ya da boynuna büyük bir ağaç bağlar, ağır ceza verirler. Daha geniş bilgi için bkz.: Sevinç 2008: 181.

KAYNAKLAR

- Akçal (Erbay), Şule. Kütahya Merkez İlçesi (Bölücek, Dumlupınar ve Kirazpınar Köyleri) Folkloru, Kütahya 2006 (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi).
- Akman, Mehmet. Balıkesir'de Ahilikten Kalma Tören ve Uygulamalar, Balıkesir 2006 (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi).
- Ataman, Sadi Yaver. Eski Türk Düğünleri ve Evlenme Rit'leri, Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları, 1992.
- Başçetinçelik, Ayşe. Adana Halk Kültüründe Geçiş Dönemleri: Doğum, Evlenme, Ölüm, Adana 1998 (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi).
- Bayram, Parvana. "Nevşehir'in Avanos İlçesi, Üçhisar ve Göreme Beldelerinde Evlilik Merasimleri", Nevşehir Üniversitesi SBE Dergisi, 2, 2013.
- Butanayev, V. Y. "Svadebniye Obryadı Hakasov v Kontse XIX – naçale XX v.", Traditsionniye Obryadı i İskusstvo Russkogo i Korennih Narodov Sibiri, Novosibirsk 1987.
- Bülbül, Davut. Düziçi'nde Geçiş Dönemleri (Doğum - Evlenme - Ölüm), Niğde 2006 (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi).
- Değirmencioglu, Figen. Manyas Halk Edebiyatı ve Folklor Ürünleri, Balıkesir 2010 (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi)
- Ercan, A. Müge. Gelibolu Yarımadasının Geçiş Dönemi Adetleri Üzerine Bir İnceleme (Doğum-Düğün-Ölüm), Çanakkale 2002 (Yayınlanmamış Doktora Tezi).
- Erdentuğ, Nermin. Sosyal Adet ve Gelenekler. Ankara 1977.
- Eren, Mehmet Ali. Muğla'nın Bazı Sözlü Kültür Değerleri ve Halk Oyunları, İzmir 2001.
- Ergun, Pervin. Türk Kültüründe Ağaç Kültü, Ankara: Atatürk Kültür Merkezi Yayınları, 2004.
- Kalaçev, A. "Poyezdka k Telengetam na Altay", Jivaya Starina, 3/4, 1896.
- Kınacı, Seçil. Muğla İli Milas İlçesi Çomak Dağ Köyleri Folkloru Üzerine Bir İnceleme, Ankara 2009 (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi).
- Kocapınar, Cemile. Afyonkarahisar İli Çay ve Çevresi Halkbilimi Ürünlerinin Sosyokültürel Açından Değerlendirilmesi, Ankara 2010 (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi).
- Koşay, Hamit Zübeyr. Türkiye Türk Düğünleri Üzerine Mukayeseli Malzeme, Ankara: Maarif Vekilliği Eski Eserler ve Müzeler Umum Müdürlüğü Yayınları, 1944.
- Lvova, E. L., İ. V. Oktyabrskaya, M. S. Usmanova (Çev. Metin Ergun). Güney Sibirya Türklerinin Geleneksel Dünya Görüşleri. İnsan ve Toplum, Konya: Kömen Yayınları, 2013.
- Lvova, E. L., İ. V. Oktyabrskaya, M. S. Usmanova (Çev. Metin Ergun). Güney Sibirya Türklerinin Geleneksel Dünya Görüşleri. Kâinat ve Zaman. Nesneler Dünyası, Konya: Kömen Yayınları, 2013.
- Novik, Y. S. Obryad i Folklor v Sibirskom Şamanizme: Opit Sopostavleniya Struktur, Moskova 1984.
- Potapov, L. P. Oçerki Narodnogo Bita Tuvintsev, Leningrad 1969.
- Rabinoviç, Y. G. "Seredina Mira", Mifi Narodov Mira, 2. c., Moskova 1982.
- Sagalayev, A. M., İ. V. Oktyabrskaya (Çev. Metin Ergun). Güney Sibirya Türklerinin Geleneksel Dünya Görüşleri. Simge ve Ritüel, Konya: Kömen Yayınları, 2013.
- Samoyloviç, A. "Jenskiye Slova u Altayskih Turkov", Yazık i Literatura, 3, Leningrad 1929.
- Sevinç, Murat. Akdağmadeni Folkloru, Konya, 2008 (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi).
- Şatinova, N. İ. Sem'ya u Altaytsev, Gorno-Altaysk 1981.
- Uzun, Mustafa. Elazığ ve Çevresi Geleneksel Kültüründe Evlenme, Elazığ 1992 (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi).